

468.) tema je rada Ivana Čizmića, dok Davor Marijan istražuje "Borovo selo" i "bitku u prostoru" (469.-484.). O "Informatizaciji nastave povijesti" (485.-495.) izlaže Robert Skenderović, dok Vitomir Belaj pruža rad "Tiha jeza da te uhvati....Mitska podloga jednog slavenskog vjerovanja" (497.-507.). Stjepan Damjanović daje svoje gledište o "Jagićevim zagrebačkim godinama" (509.-515.). Kao posljednji rad se pojavljuje "Profesor Ramiro Bujas – utemelitelj hrvatske psihologijske znanosti" (517.-521.) od Krunoslava Matešića i Želimira Pavline. Ispod svakog znanstvenog rada pridodat je kratak sažetak na engleskom jeziku. Ova *Spomenica* je prilog kojim su hrvatski povjesničari odali dostojno poštovanje profesoru Filipu Potrebići.

ŽELJKO KARLAULA

Hrvatsko-bugarski odnosi u 19. i 20. stoljeću, Hrvatsko-bugarsko društvo - Zagreb, gl. ur. Josip Bratulić, Zagreb 2005., 386 str.

Veze Bugara i Hrvata, a onda i Bugarske i Hrvatske neizostavan su element u procjavanju povijesnih, društvenih, gospodarskih, jezičnih i drugih problema prisutan u raznim epohama povijesti jugoistočne Europe. Hrvatsko-bugarsko društvo sa sjedištem u Zagrebu, nastalo u prvoj polovici 20. stoljeća kao rezultat povijesnih, kulturoloških i drugih poveznica spomenutih južnoslavenskih naroda, svojim djelovanjem doprinosi intenziviranju, a time i poboljšanju međudržavnih odnosa dviju zemalja. Slijedom takve suradnje, nakon smanjenog intenziteta hrvatsko-bugarskih veza u periodu triju Jugoslavija, Hrvatsko-bugarsko društvo – Zagreb 1999. godine u Dubrovniku organizira prvi znanstveni skup na kojem sudjeluje i Bugarsko-hrvatsko društvo – Sofija. Ubrzo ovakva vrst znanstvene suradnje postaje tradicijom, pa je u skladu sa time od 27. do 28. listopada 2003. godine u Zagrebu održan Znanstveni skup *Hrvatsko-bugarski odnosi u 19. i 20. stoljeću*. Izlaganja sa skupa objavljena su u zborniku radova koji ovdje prikazujemo. Bila je to četvrta po redu konferencija te vrste na kojoj je sudjelovalo 24 eminentna znanstvenika - povjesničara, povjesničara umjetnosti i jezikoslovaca iz Bugarske i Hrvatske.

Zbornik je koncipiran tako da nakon kratkog *Predgovora* Josipa Bratulića (str. 5-7) i *Uvodne riječi* Dalibora Brozovića (str. 9-10) abecednim redom nadolaze autori i njihovi radovi zastupljeni na skupu.

Antoaneta Balčeva u svom radu *Duh novog vremena u kulturno-estetskim traganjima Hrvata i Bugara* (str. 11-20) nakon interpretacije pojma modernosti u širem okviru, detaljnije analizira specifičnosti bugarske i hrvatske Moderne u kontekstu nacionalnosti, književnosti i umjetnosti uopće.

Bugarskim umjetnicima, prisutnima na hrvatskoj kulturnoj sceni u danom razdoblju, bavi se članak Marije Barbieri (*Bugarski pjevači na hrvatskoj opernoj sceni do kraja Drugoga svjetskoga rata*, str. 21-37). Istaknuti bugarski operni interpreti, sopranistice Liza Popova i Marija Milkova-Zolotovič, tenori Stojan Kolarov i Ljuben Minčev, te brojni drugi, dio su široke lepeze kulturne suradnje Bugara i Hrvata u prvim desetljećima 20. stoljeća. Kratkim biografskim podacima umjetnika, te prikazom njihova angažmana na hrvatskim opernim pozornicama, autorica čitatelju otkriva relevantne

podatke o spomenutoj suradnji, ali i o hrvatskoj kulturnoj sceni prije Drugoga svjetskog rata.

Članak *Car Ivan Aleksandar Asen (1331-1371) i Dubrovački historiografski krug* (str. 39-45) autora Ivana Božilova otkriva, kao što to i sam naslov daje naslutiti, neke detalje o životu bugarskoga cara iz, u velikoj mjeri proturječnih, djela trojice renesansnih, to jest humanističkih dubrovačkih povjesničara. Riječ je o djelima Mavra Orbinija, Jakova Lukarija i Junija Restića.

Slijedi rad Rumjane Božilove *Bugarska i politička kriza u Hrvatskoj 1912.-1913. godine* (str.47-56) u kojem se autorica referira na krizu u Hrvatskoj nastalu nakon sve intenzivnije represivne politike Budimpešte prema Zagrebu, ali i nakon javljanja krize u odnosu Monarhije prema pitanju Bosne i Hercegovine. U pozadini formiranja Balkanskih saveza bugarski tisak, alias bugarska javnost, s velikim zanimanjem i podrškom hrvatskim revolucionarnim nastojanjima prati cijelu stvar, te u funkciji solidariziranja s južnoslavenskom "braćom" ide korak dalje i predlaže bojkot ugarskih proizvoda.

Josip Bratulić u prilogu *Franjo Horvat Kiš u Bugarskoj* (str. 57-68) analizira puto-pisni rad manje poznatog hrvatskog pisca i pučkog učitelja Franje Horvata Kiša koji u knjizi *Viđeno i neviđeno* i knjižici *Sokolsko slavlje u Beogradu i Sofiji*, među ostalim, opisuju "male, neznatne ljude i neznatne događaje" (str. 58) u Bugarskoj početkom 20. stoljeća.

U članku *Utjecaj Beograda na hrvatsko-bugarske odnose* (str. 69-74) Dalibor Brozović kroz hrvatsko-bugarske odnose oslikava političku klimu ovih prostora nakon uspostave zajednice Srba, Hrvata i Slovenaca, političku klimu koja je u najvećoj mjeri bila produkt vlastodržaca u Beogradu. Naime, Kraljevina SHS, a onda i Kraljevina Jugoslavija pod svaku cijenu pokušavaju prekinuti, ili bar oslabiti hrvatsko-bugarsku suradnju. Autor se osvrće i na situaciju nakon Drugoga svjetskoga rata kada treća Jugoslavija, sve do raskida sa Staljinom, tolerira suradnju, da bi nakon toga nastavila s takozvanom politikom nesurađivanja. No hrvatskom nezavisnošću nove mogućnosti otvaraju se i za unapređenje hrvatsko-bugarske suradnje.

U žiži interesa Svetlozara Eldarova djelatnost je bugarskog pisca i nakladnika Georgija Kapčeva u Zagrebu krajem 19. stoljeća, te odnos hrvatskih političkih, crkvenih i inih struktura prema političkoj situaciji u Makedoniji na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće (*Prvi bugarski publicist u Zagrebu ili Hrvatska potpora bugarskoj borbi za oslobođenje u Makedoniji krajem XIX. i početkom XX. stoljeća*, str. 75-84). Tako spomenuti Kapčev uz pomoć hrvatskih intelektualnih krugova u Zagrebu 1898. godine izdaje novine *Makedonija.-Macedonien.-Macedonija*, kojima poziva hrvatsku javnost da podupre bugarska nastojanja u Makedoniji.

Secesija, modernost, te analiza djelovanja udruženja južnoslavenskih umjetnika *Lada* i društva *Medulić* zastupljena su u radu Milene Georgieve (*Antagonizam i uzajamno djelovanje u južnoslavenskom modernizmu na početku XX. stoljeća. Udruženje južnoslavenskih umjetnika Lada i društvo Medulić*, str. 85-94).

Članak *Hrvatsko-bugarski kazališni dodiri i veze od fin de siècle do sredine 20. stoljeća* (str. 95-117) Branka Hećimovića u okolnostima nedostupnosti velikog dijela podataka o predmetu o kojem piše, autor dostupnim informacijama i zanimljivim ilustracijama uspješno sažima kazališnu scenu Hrvatske i Bugarske, naravno, u okvirima hrvatsko-bugarske suradnje. Neizostavan dio članka kazališne su dive Zlatina Nedeva

i Marija Ružička-Strozzi, koje su mnogobrojnim gostovanjima dale značajan obol hrvatsko-bugarskoj povezanosti na području umjetnosti.

Zbornik nadalje donosi osvrt Željka Holjevca na publikaciju *Krvava Bugarska*, objavljenu u Zagrebu dvadesetih godina 20. stoljeća ("Krvava Bugarska" Joea Matošića iz 1925. godine, str. 119-124). Neuspjeli pokušaj atentata na bugarskoga cara Borisa III., prikaz istaknutog političara i demagoga Stambolijskog, te opis grada Sofije samo su dio Matošićeva interesa u *Krvavoj Bugarskoj*.

Slijedeća dva rada prikazi su hrvatsko-bugarskih političkih odnosa neposredno prije i u vrijeme trajanja Drugoga svjetskoga rata. *Odnos dr. Ante Pavelića i Ustaško-domobranskog pokreta s Bugarima i Bugarskom od kraja dvadesetih godina do uspostave NDH u travnju 1941.* (str. 125-154) analizira Mario Jareb. U svojoj raščlambi autor najviše prostora posvećuje okolnostima i posljedicama suradnje Ustaškog pokreta s VMRO-om u iseljeništvu i kod kuće. Članak pak Nade Kisić-Kolanović *Nezavisna Država Hrvatska i carevina Bugarska 1941-1945.* (str. 155-190) u mnogočemu predstavlja nastavak Jarebova rada. Naime, autorica analizira odnose dviju novonastalih država, prilikom čega naglašava njihov značajan hendikep u vođenju neovisne diplomacije, napose zbog politike Trećeg Reicha i Mussolinijeve Italije prema Balkanu.

Događajem iz suvremenije hrvatske povijesti bavi se Hrvoje Klasić (*Odnosi hrvatskih i bugarskih riječnih brodara tijekom Domovinskog rata (1991-1998)*, str. 191-202). Nakon autorova upoznavanja čitatelja s poviješću hrvatskog rijekoplovstva, čiji neizostavan element su i bugarske riječne luke i brodari, Klasić pristupa analizi problema nastalog raspadanjem SFRJ početkom devedesetih godina prošloga stoljeća. Godine 1991. započinje bitka za Vukovar, a ratno stanje ubrzo zahvaća veliki dio hrvatskoga teritorija. U takvim okolnostima dolazi do zatvaranja plovnooga puta i izolacije hrvatskih riječnih brodova koji su se u tom trenutku zatekli izvan matičnih luka.

Pogled na odnose NDH i Carevine Bugarske iz pera bugarskoga autora Nikolaja Kočankova zastupljen je u članku *Radanje jedne države. Nezavisna Država Hrvatska i Bugarska na europskom jugoistoku* (str. 203-214).

Nevenka Košutić Brozović radom *Dodiri hrvatske i bugarske književnosti u doba Moderne* (str. 215-225) naglašava bitnost hrvatsko-slavenskih, to jest hrvatsko-bugarskih kontakata za hrvatsku Modernu, ali i hrvatsku književnost uopće.

Djelovanjem Josipa Jurja Strossmayera i Franje Račkog otvaraju se vrata prvim bugarskim studentima koji su željeli studirati na zagrebačkom sveučilištu. Brojem i strukturom studenata iz Bugarske, koji u razdoblju od 1874. do 1914. pohađaju Mudroslovni, a potom Filozofski fakultet u Zagrebu (dalje: FF), bavi se Tihana Luetić (*Struktura bugarske studentske populacije na Mudroslovnom (Filozofskom) fakultetu kr. Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu od 1874. do 1914.*, str. 227-265). Analiza se temelji na kvantitativnoj analizi te uključuje i veći broj grafikona, kao i popis bugarskih studenata zagrebačkoga FF-a s opisom karijera koje su ostvarili po povratku u matičnu zemlju.

U članku *Hrvatska historiografija i intelektualna javnost o Balkanskim ratovima 1912.-1913.* (str. 267-282) Stjepana Matkovića prikazan je stav vodećih političkih i intelektualnih čimbenika hrvatskog društvenog života prve polovice 20. stoljeća o Balkanskim ratovima, ali i situaciji na Balkanu u širem europskom kontekstu. Od socijaldemokrata koji osuđuju spomenute sukobe, preko Stranke prava koja simpatizira Tursku, do HPSS-a i Radića koji pristaje uz Bugarsku, te brojnih drugih, Matković

oslikava nedostatak homogenosti hrvatske političke i intelektualne javnosti toga vremena kada je riječ o sukobima na balkanskom poluotoku 1912. i 1913. godine.

Članak *Deklinacija pridjeva u najstarijim hrvatskoglagoljskim fragmentima* (str. 283-296) Milana Mihajevića opisuje deklinaciju pridjeva u 28 hrvatskoglagoljskih fragmenata iz 12. i 13. stoljeća. Treba napomenuti da članak sadrži i *Kratice izvora* (str. 293), te *Literaturu* (str. 294-295).

Dragutin Pavličević autor je rada *Hrvatski političari o rješavanju Istočnog pitanja i ulozi Hrvata i Bugara (1842.-1885.)* (str. 297-309). Istočno pitanje kao "višestoljetni proces sukobljavanja Istoka i Zapada" (str. 298) sastavni je dio bugarske povijesti, ali i povijesti hrvatskih zemalja. Stavovi nekih od najuglednijih ličnosti Hrvatske 19. stoljeća o Istočnom pitanju izneseni su u ovome članku.

Analizom zastupljenosti dubrovačkog kovanog novca na prostoru Bugarske u 19. stoljeću, te prikazom posljednjih desetljeća Osmanskog carstva zaokupljen je Nikola Robev u radu *Dubrovački novac i Osmansko carstvo u XIX. i XX. stoljeću (s pogledom na bugarske zemlje)* (str. 311-324).

Već spomenutim zaslugama đakovačkog biskupa i mecene J. J. Strossmayera za unapređenje hrvatsko-bugarskih odnosa detaljnijom analizom pozabavio se Slavko Slišković u radu *Strossmayer i Bugari* (str. 325-338). Tako autor, među ostalim, navodi kako je Strossmayer, poradi svoje bezuvjetne potpore Bugarima i priznatom ekumenskom radu, 1884. izabran za počasnog člana *Blgarskog knjižovnog društva te Slavjanske besjede*.

Člankom *Dubrovnik i Bugari u XVII. stoljeću* (str. 339-350) Ekaterina Večeva prikazuje odnos dvaju višestoljetnih trgovačkih partnera, dok u sljedećem radu pažnju Jasne Vince privlači gramatički broj kao sredstvo za izricanje neodređenosti u hrvatskom jeziku (*Izražavanje neodređenosti množinom*, str. 351-357).

Ivica Zvonar članak "*Obzor*" o *Drugom balkanskom ratu* (str. 359-382), koji je ujedno i posljednji u Zborniku, posvećuje pregledu članaka iz zagrebačkih dnevnih novina *Obzor* koji se odnose na sukob na Balkanu 1913. godine. Autor zaključuje kako je držanje većine hrvatskih intelektualaca pred početak sukoba uglavnom neutralno, dok se situacija mijenja početkom sukoba. Naime, hrvatska javnost tada staje na stranu bugarskog neprijatelja u ratu – Srbije.

Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa *Hrvatsko-bugarski odnosi u 19. i 20. stoljeću* koncipiran je u skladu sa suvremenim načelima objavljivanja takvih djela, pa tako prije svakog teksta dolazi sinopsis, a iza svakog članka dolazi kratak sažetak na engleskom jeziku. Za razliku od sažetaka na engleskom jeziku, koji se nalaze uz svaki članak, ilustracije obogaćuju tek sedam od 24 članaka zastupljenih u zborniku. Glavni i odgovorni urednik Josip Bratulić sa svojim je suradnicima izdao zanimljiv, temeljit, te nadasve pregledan prikaz izlaganja na Znanstvenome skupu Hrvatsko-bugarskog društva, održana 2003. godine u Zagrebu. Uz navedene pozitivne strane Zbornika, valja istaknuti i jednu zamjerku. Naime, za razliku od uobičajene prakse uređivanja zbornika sa znanstvenih skupova, gdje se priloženi radovi raspoređuju po tematskim ili kronološkim načelima, uredništvo se ovdje odlučilo za nizanje tekstova prema abecednom načelu, odnosno prezimenima autora. Sama tema skupa, a onda i *Zbornika* (Hrvatsko-bugarski odnosi u 19. i 20. stoljeću) zanimljiva je u povijesnom, ali i lingvističkom, kulturnom, te gospodarskom kontekstu. Naime, stoljetna povezanost dvaju naroda upravo u danom razdoblju rezultira najintenzivnijom suradnjom dotada. Povijest nam je već pokazala koliko su za Hrvatsku značajni dobri hrvatsko-

bugarski odnosi. A upravo takvim odnosima doprinosi i *Hrvatsko-bugarsko/Bugarsko-hrvatsko društvo*, posebice kontinuiranim organiziranjem skupova hrvatskih i bugarskih znanstvenika te redovitim izdavanjem zbornika sa znanstvenih skupova.

MLADEN BALENT

Kresalov zbornik. Prispjevki za novejšo zgodovino, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2006., br. 1, 447 str.

Uredništvo je u 46. godini svog izlaženja posvetilo ovaj broj istaknutom istraživaču gospodarske povijesti prof. sc. Franzu Kresalu u povodu 70-godišnjice njegova života te je svoje priloge dalo 30 znanstvenih radnika, odajući mu na taj način priznanje za njegov dugogodišnji rad.

Zdenko Čepič označava dr. Franza Kresala kao poštenog čovjeka i velikog stručnjaka na području gospodarske povijesti dvadesetog stoljeća čijim marom je ona postala važna tema proučavanja i učenja studenata na studiju povijest ljubljanskoga Filozofskog fakulteta. Iako nije objavio Kresalovu bibliografiju, upućujući nas na *Prispjevke za novejšo zgodovinu* iz 1999. u ovom radu Čepič je dao kvalitetan presjek kroz Kresalov život i rad. Dr. F. Kresal je rođen 7. kolovoza 1935. u Grmu pri Trebnjem u seljačkoj obitelji. Otac mu je stradao u logoru Mauthausen pa je Kresal nakon mature 1956. započeo studirati povijest. U početku zagrijan za arheologiju, opredijelio se pod utjecajem dr. Vasilija Melika i dr. Jože Šorna za privrednu povijest te je još kao student proučavao povijest predionice u Litiji objavivši već 1961. monografiju u povodu njezine 75-godišnjice, a nadopunjena monografija izašla je i 1976. godine u povodu 90-godišnjice tvornice. Jednom uronivši u arhivsku građu "u kojoj se sve skriva", Kresal je postao najistaknutiji slovenski povjesničar za povijest tekstilne industrije, socijalne politike i sindikata u Sloveniji druge polovice 19. i 20. stoljeća. Kresal se 1963. zaposlio u Institutu za povijest radničkog pokreta (danas Institut za noviju povijest) i u tom je Institutu radio čitavi život doktoriravši 1972. godine, a 1982. izabran je za znanstvenog savjetnika. Umirovljen je 2004. godine. Treba reći da tekstilna industrija ima posebno značenje za Sloveniju jer je predvodila u ovoj privrednoj grani u sklopu jugoslavenske države i od pet tekstilnih tvornica 1918. godine u Sloveniji je bilo 1941. već 67 tekstilnih tvornica. U skladu s metodologijom socijalističkog vremena proučavao je povezano razvoju tekstilne industrije s poviješću radništva pa je spomena vrijedan njegov rad iz 1969. pod nazivom *Pregled razvoja delavskozaštitne zakonodaje in ustanov delavske zaščite v Sloveniji med obema vojnama. (1968-69)*, a svoj opus je završio s knjigom *Zgodovina socialne in gospodarske politike v Sloveniji od liberalizma do druge svetovne vojne* (Ljubljana, 1998.). Bavio se i proučavanjem invalida poslije Prvoga svjetskog rata. Bio je uključen i u nastavu te je kao mentor doveo mnoge studente do znanstvenog znanja, a bio je i u vodstvu povijesnih društava Slovenije.

Donosimo pregled radova u *Kresalovu zborniku*. Andrej Pančur analizirao je utjecaj njemačko-slovenskih nacionalnih sporova na stvaranje moguće carinske unije između Njemačke i Habsburške Monarhije kao analizu carinske politike u sklopu Austro-Ugarske Monarhije. Jasna Fischer, dugogodišnja direktorica Inštituta za novejšo